

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2020

YEARBOOK

2020

ГОДИНА 11
БРОЈ 15

VOLUME XI
NO 15

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2020
YEARBOOK
2020

ГОДИНА 11
БР. 15

VOLUME XI
NO 15

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Виолета Димова

вонр. проф. Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нечати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Џанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Ѓуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија

проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска, проф. д-р Ева Ѓорѓиевска, проф. д-р Махмут Челик, проф. д-р Јованка Денкова, проф. д-р Даринка Маролова, Доц. д-р Весна Коцева, виш лектор м-р Снежана Кирова, виш лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор д-р Надица Негриевска, виш лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска

(македонски јазик)

виш лектор м-р Биљана Иванова, виш лектор м-р Крсте Илиев,

виш лектор м-р Драган Донеv

(англиски јазик)

Техничко уредување

Сања Гацов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип

Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Violeta Dimova, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD— University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD— University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer PhD— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofilt Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Ass. Prof. Marija Kukubajska, PhD,

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD, Prof. Eva Gjorgjievska, PhD,

Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD, Prof. Darinka Marolova, PhD,

Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD, lecturer Snezana Kirova, MA, lecturer Natalija Pop-Zarieva,

MA, lecturer Nadica Negrievska, PhD, lecturer Marija Krsteva, MA

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Georgievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Ivanova, MA, lecturer Krste Iliev, MA, lecturer Dragan Donev, MA

(English language)

Technical editor

Sanja Gacov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Методика на настава по странски јазик

Нина Даскаловска

ТЕОРИЈАТА НА ШЕМА И ПРОЦЕСИТЕ НА ЧИТАЊЕ

Nina Daskalovska

SCHEMA THEORY AND READING PROCESSES 9

Билјана Ивановска, Гзим Цафери

СТАВОВИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ЗА УЧЕЊЕТО НА ДАЛЕЧИНА

ВО ВРЕМЕ НА КОРОНА КРИЗА

Biljana Ivanovska, Gzim Xhaferri

STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS DISTANCE LEARNING 17
DURING THE CORONA CRISIS

Книжевност

Марија Леонтиќ

ЖИВОТОТ И ПОЕЗИЈАТА НА КАТИЦА КУЛАВКОВА

Marija Leontik

LIFE AND POETRY OF KATICA KULAVKOVA 27

Софија Иванова, Ранко Младеноски

СИНОНИМНИТЕ ЛИКОВИ ВО МАКЕДОНСКАТА ДРАМА

МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ

Sofija Ivanova, Ranko Mladenovski

SYNONYMOUS CHARACTERS IN MACEDONIAN DRAMAS
BETWEEN THE TWO WORLD WARS 35

Бобан Перески, Луси Караниколова-Чочоровска

МОРАЛНОТО И НАЦИОНАЛНОТО ДОСТОИНСТВО ВО ДРАМАТА

„КРИВОРАЗБРАНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА“ ОД ДОБРИ ВОЈНИКОВ

Boban Pereski, Lusi Karanikolova-Chochorovska

THE MORAL AND NATIONAL DIGNITY IN THE DRAMA
“THE MISUNDERSTOOD CIVILIZATION” BY DOBRI VOJNIKOV 45

Наталија Поп Зариева, Драган Донеv, Крсте Илиев,

Кристина Костова, Марија Крстева

МОКТА НА ОЧИТЕ ВО „ДРАКУЛА“ НА БРАМ СТОКЕР

Natalija Pop Zarieva, Dragan Donev, Krste Iliev, Kristina Kostova, Marija Krsteva

THE POWER OF THE EYES IN BRAM STOKER'S DRACULA 55

Весна Кожинкова

САМОРЕФЛЕКСИВНОСТА НА СКРИЕНАТА КАМЕРА

Vesna Kozinkova

SELF-REFLECTION OF THE HIDDEN CAMERA 63

Преведување

Светлана Јакимовска

ПОСТУЛАТИТЕ НА ПОЛИСИСТЕМСКАТА ТЕОРИЈА И
НЕЈЗИНОТО ВЛИЈАНИЕ ВО ТРАДУКТОЛОГИЈАТА

Svetlana Jakimovska

THE POSTULATES OF POLYSYSTEM THEORY

AND ITS INFLUENCE IN TRADUCTOLOGY 71

Прагматика

Билјана Ивановска, Марија Кусевска

ЈАЗИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ КАКО МОДИФИКАТОРИ НА ГОВОРНИОТ ЧИН
ОДБИВАЊЕ КАЈ МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ НА ГЕРМАНСКИ
КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Biljana Ivanovska, Marija Kusevska

THE MODIFIERS IN THE SPEECH ACT OF REFUSAL IN THE

MACEDONIAN FOREIGN LANGUAGE LEARNERS 83

Марија Кусевска, Билјана Ивановска,

Цвета Мартиновска-Банде, Роберт Јакимов

КОРИСТЕЊЕ ЈАЗИЧНИ КОРПУСИ ЗА НАУЧНО-ИСТРАЖУВАЧКИ
И ПЕДАГОШКИ ЦЕЛИ: МАКЕДОНСКИ КОРПУС НА МЕЃУЈАЗИК (МАКОР)

Marija Kusevska, Biljana Ivanovska,

Cveta Martinovska Bande, Robert Jakimov

THE USE OF LANGUAGE CORPORA FOR RESEARCH AND

PEDAGOGICAL PURPOSES: THE MACEDONIAN CORPUS

OF INTERLANGUAGE (MACOR) 91

Бисера Ушинова, Билјана Ивановска

ОСВРТ КОН СТУДИИТЕ ЗА ГОВОРНИОТ ЧИН ОДБИВАЊЕ

Bisera Ushinova, Biljana Ivanovska

LITERATURE REVIEW OF THE SPEECH ACT REFUSAL 99

Осврти / Прегледи

Светлана Јакимовска

ПИРОТ ИЛИ ПИРАТ, КОЛАЖ ИЛИ ПЕЈЗАЖ?

(„Во Лотарингија“, Емануел Рембер, Пагома Прес, Скопје, 2019)

Svetlana Jakimovska

PIROTTE OR PIRATE, COLLAGE OR LANDSCAPE?

(In Lotharingia, Emmanuel Rimbert, Pagoma Press, Skopje, 2019) 111

ЖИВОТОТ И ПОЕЗИЈАТА НА КАТИЦА ЌУЛАВКОВА

Марија Леонтиќ¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija.leontik@ugd.edu.mk

Апстракт: Катица Ќулавкова е родена во Велес во 1951 година. Таа е една од најдобрите лирски поети во Македонија. Таа е писател и теоретичар на литературата.

Ќулавкова пишува поезија и проза. Таа напишала четиринаесет поетски книги. Катица Ќулавкова има важно место во современата македонска поезија.

Поетските книги што ги напишала, се инспирирани пред сè од нејзиниот живот, луѓето и природата, но и од историјата и културата.

Клучни зборови: лирски поет, песни, поетски книги, историја, култура.

LIFE AND POETRY OF KATICA KULAVKOVA

Marija Leontik¹

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip

marija.leontik@ugd.edu.mk

Abstract: Katica Kulavkova was born in Veles in 1951. She is one of the best lyric poets in Macedonia. She is a writer and a theoretician of literature.

Kulavkova wrote poems and prose. She wrote fourteen poetry books. Katica Kulavkova has an important place in contemporary Macedonian poetry.

The books that she wrote were inspired by her life, the people and the nature.

Key words: lyric poet, poems, poetry books, history, culture.

1. Животниот пат на Катица Ќулавкова

Катица Ќулавкова е еден од најголемите поети, есеисти, книжевни теоретичари, книжевни уредници, книжевни критичари и професори по книжевност. Таа го претпочита името Катица, но бидејќи во некои јазици тешко се изговара, се користи скратеното име Ката во пишаните текстови и во усната комуникација.

Катица Ќулавкова е родена на 21.12.1951 година во Велес. Порасна во спокоен семеен живот со татко ѝ Васил, мајка ѝ Невена и сестрите Даница и Славица во традиционална куќа со градина. Оваа семејна куќа и живот ќе биде неисцрпен извор кој ќе го пои нејзиниот живот и творештво со топли и мирисливи спомени. Основното и средното гимназиско образование ги заврши во Велес. Во 1973 година

дипломира на групата Историја на јужнословенските книжевности и Македонска книжевност на Филозофско-историскиот факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. Во 1982 година на истиот факултет ја одбрани магистерската теза под наслов „Метафората и современата македонска поезија“. Во 1986 година во Хрватска на Филозофскиот факултет во Загреб ја одбрани докторската дисертација под наслов „Одлики на лириката“.

Во 1982 година почна да работи како асистент на Институтот за литература на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Во 1987 година се префрли на Катедрата за општа и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и почна да предава како професор. На оваа Катедра работел како професор, го достигна највисокото ниво (во 1997 година е избрана во звањето редовен професор), а во 2014 година се пензионира. На Катедрата за општа и компаративна книжевност со години се обучуваа најдобрите писатели, професори по светска книжевност и книжевни критичари на Македонија. Во развојот и презентацијата на овие кадри во јавноста Катица Ќулавкова вложи голем труд.

Подготви повеќе од педесет книги од кои четиринаесет се поетски книги. Учествуваше во многу проекти во земјата и во странство (Франција, Полска, Романија, Турција, Германија, Хрватска, Бугарија и др.). Посебно се ангажира во презентацијата на македонската книжевност во светот и на светската книжевност во Македонија. Воспостави соработка и пријателски мостови меѓу Македонија и многу земји преку книжевни активности. Како резултат на оваа соработка се објавија многу класични книги, интернет книги и антологии. Во оваа област посебно дојде до израз нејзината вештина за организација, избор, собирање, обучување и поттикнување на активност на квалитетни млади луѓе.

Катица Ќулавкова која интензивно работеше на себеси, со своите студенти и во својата средина, на едно место ги збираше најдобрите писатели, преведувачи и научници, а како резултат на ова денес таа со сите свои карактеристики е редок професор за пример. Затоа таа беше избрана за претседател на многу институции, здруженија и литературни списанија. Кога се наоѓаше на овие функции со својот специфичен начин на комуникација, во странство на најдобар начин ја презентираше Македонија, а во земјава донесе и реализира многу меѓународни проекти.

Реализира студиски престои на Универзитетот Париз 3 – Нова Сорбона (1977/1978) и Сорбона 1 во Париз (1983/1984), во учебната 1994/1995 година во Париз работеше како лектор по македонски јазик и литература, а во 1997 година на Универзитетот Париз 8 ги истражуваше наставните програми.

Во 2003 година е избрана за редовен член на Македонската академија на науките и уметностите во Македонија. Во 2014 година е избрана за член на Европската академија на науките и уметностите. Од 1987 година е член на Меѓународниот ПЕН, во 2002 година е избрана за претседател на Комитетот за превод и јазични права на Меѓународниот ПЕН, а во 2008 година стана потпретседател на Меѓународниот ПЕН. Во 1990 година е секретар, а од 1996 до 2000 година е претседател на Македонскиот ПЕН центар. Почесен член е на Турскиот ПЕН центар.

Беше главен уредник на списанието за лингвистика и литературна наука на МАНУ под наслов „Прилози“. Основач е на меѓународната електронска колекција „Diversity/Разноликост“ (<www.diversity.org.mk>) на ПЕН и на електронското списание за компаративни студии „Mirage/Мираж“ (<www.mirage.com.mk>) во Македонија.

За трудот и активностите како книжевник и наставник ги има добиено најголемите награди: 11 Октомври, Браќа Миладиновци, Нарциса, Веља кутија, Студентски збор, Млад борец, Ацо Шопов, Димитар Митрев, Поетски жезол, и др.

2. Творештвото на Катица Кулавкова

Катица Кулавкова е многу плодотворна писателка на Македонија. Таа пишува поезија, поетска проза, поетска драма, есеј, критика и е уредник и приредувач на многу книги. Во бројни книги ги стави професионалните фотографии што лично ги фотографираше.

Поетесата ги има објавено следните четиринаесет поетски книги: „Благовести“ (1975), „Акт“ (1978), „Нашиот согласник“ (1981), „Нова пот“ (1984), „Жедби, престапни песни“ (1989), „Домино“ (1993), „Меѓусвет“ (2000), „Слеп агол“ (2003), „Тенок мраз“ (2008), „Голо око“ (хаику, 2010), „Кога ни гореше под нозете“ (2013)”, „Хаику елегии“ (2014), „Мои страсти, мои страданија“ (2019). Кулавкова се труди од една страна со секоја поетска книга да донесе некоја новина, а од друга страна одредена песна во друга книга ја видоизменува, а некогаш сместува една до друга две варијанти на иста песна. Избор од поетското творештво на Катица Кулавкова се објави четири пати: „Дива мисла“ (1989), „Предигра“ (1998), „Ерато“ (2008), „Златен пресек“ (2015). Катица Кулавкова има и две книги поетска проза: „Друго време“ (1989), „Сонот е живот – 1001 фикција“ (2014). Поетската драма на поетесата е „Изгон на злото“ (1997). Долгогодишното истражување и специјализација во областа на лириката се отслика во нејзината поезија, поетска проза и поетска драма.

Кулавкова ги има објавено и следните книги со теорија, есеј и критика: „Фигуративниот говор и македонската поезија“ (1984), „Стапка и отстапка“ (1987), „Одлики на лириката“ (1989), „Копнеж по систем“ (1992), „Потход и исход“ (1996), „Камен искушител“ (1996), „Тетратки“ (1997), „Теорија на книжевноста – увод“ (1999), „Мала книжевна теорија“ (2001), „Херменевтика на идентитети“ (2006), „Задоволство во толкувањето“ (2009), „Демонот на толкувањето“ (2009), *Македонски искушенија и други огледи* (2012), *Отворена поетика – огледи за книжевноста и културата* (2016), *Македонски волнени времиња* (2017, интервјуа), *Балкански наративи* (2018), *Поредокот на слободата: Интерпретативен синкретизам* (2019).

Таа се јавува и како приредувач и главен уредник на следните книги и антологии кои ги приреди со големо внимание: „Манифестите во македонската книжевност“ (1985), „Трепет“ (избор од поетското творештво на Десанка Максимовиќ, 1988), „Поезијата и јазикот“ (1988), „Маски“ (избор од поетското творештво на Матеја Матовски, 1992), „Поезија – Ацо Шопов“ (избор од поетското творештво на Ацо Шопов, 1993), „Црни овци – антологија на светскиот расказ“ (1996), „Феминистички стратегии“ (1998), „Тајна одаја – антологија на македонскиот расказ на XX век“ (2000), „Македонскиот есеј“ (2000), „Maketa“ (избор од куси македонски раскази, 2001), „Caesarean Cut – Macedonian Short Story“ (избор од куси македонски раскази, 2001), „Balkan Literatures“ (2001), „Херменевтика и поетика“ (2003), „Теорија на интертекстуалноста“ (2003), „Récit macédonien. Special issue of the Macedonian PEN Review“ (македонски раскази, 2004), „Живо дело“ (избор од творештвото на Димитар Митрев, 2004), „Дијалог на интерпретации“ (2005), „Балканска слика на светот“ (2006), „Linguistic Rights of Minorities“ (2006), „Поимник на книжевната теорија“ (2007), „The Art of Dance“ (2008), „Свет во мало“ (2008), „Избори од творештвото на Димитар Митрев, Ацо Шопов, Георги Старделов“ (2008), „Interpretations Vol. 1–5, Балкански места на меморија“ (2017), *Критички методи и толкувања 1 и 2* (2018).

Освен овие книги, таа даде иницијатива и поддршка за приредување и објавување на бројни книги. Катица Кулавкова во 2010 година во рамките на проектот „Македонско-турски културни дијалози“ организира во Скопје објавување на две турско-македонски антологии во рамките на колекцијата *Разнолокост* на меѓународниот ПЕН под наслов: „Мозаик – современ турски расказ“ (приредувачи: Ајсу Ерден, Инци Арал) и „Мозаик – современа турска поезија“ (приредувачи: Ајсу Ерден, Ајтен Мутлу).

Книги на Кулавкова се преведени на англиски, француски, италијански, руски, романски, руски, португалски, хрватски, словенечки, српски, црногорски, бугарски, албански и турски јазик. Одделни песни се преведени на многу други јазици (шпански, германски, украински и др.).

3. Поезијата на Катица Кулавкова

Катица Кулавкова припаѓа на четвртата генерација на македонски писатели која се развива меѓу дваесеттите и седумдесеттите години на дваесеттиот век. Четвртата генерација го присвои меѓународниот израз и новините што ги донесе дваесеттиот век. На овој начин оваа генерација на писатели овозможи премин од Модерна во Постмодерна струја во македонската книжевност. Секоја генерација и секој писател на одредена генерација се труди да донесе новина во поглед на форма и содржина и да создаде специфичен стил. И нашата поетеса како резултат на големата дарба и големиот труд, во оваа генерација успеа да создаде препознатлив стил. Таа постојано се труди вредностите на традиционалната поезија да ги обновува со различни теми и изрази. Бидејќи поетиката на еден поет се реализира во неговата песна, според Катица Кулавкова: „Свесноста за сопствената поетика е услов за творење. Затоа прашањето во врска со мојата поетика е составен дел од мојата личност, тоа е мојата сенка, онаа која паѓа внатре во мене и ме обележува суштински и онаа која паѓа крај мене и што можат другите да ја видат и според неа да ми земаат мерка, мене и на мојата личност. Какво е сонцето, таква е сенката. Мојата поетика е мојот начин на бивствување.“ (Кулавкова, Мојата поетика, 2012, стр. 301–312) Поетиката на еден поет во песната се реализира со јазик. Катица Кулавкова своите песни ги напиша на македонски јазик и според неа: „Мојот поетски јазик целосно се вклопува во македонскиот јазик, толку го чувствува(м) удобно, раскошно, како свој, како себе... Македонскиот јазик никогаш не ме изневерил. Секогаш ми овозможувал да го изразам она што сум сакала да го кажам.“ (Кулавкова, Мојата поетика, 2012)

Идеите на Жак Лакан (Jacques Lacan, 1901 – 1981) имаат големо влијание на филозофската мисла, на лингвистиката и на книжевноста во 20-тиот век. Според Лакан на животот влијаат следниве важни елементи: *Стварното* (the Real): „Жената“ – уживањето (jouissance) – негативното – примарен расцеп (the primary split)/ *Имагинарното* (the Imaginary): нарцистичките моларно-молекуларни атрибути на Егото/*Симболичкото* (the Symbolik): „Мажот“ – фаличка функција – Јазикот (Language) – место на Другоста (the place of the Other). (Ана Пејчинова, 1998, стр. 203). За Лакан овие поими се многу важни бидејќи човекот кој е биолошко суштество минува низ гореизложените фази за да се развие во човек како културен субјект. Лакан кој е еден од зачетниците на Постмодернизмот со своите гледишта во психоанализата директно или индиректно влијаеше на многу писатели. Ова влијание е очигледно во песните на Катица Кулавкова кои ги пишуваше во почетниот период, но во зрелата фаза се видоизменува и само се чувствува: „...За да се велиме човечки / мораме да се делиме / песната ме души, Матеа / и Вавилон се руши, / а ти, а јас...“ / „...Питома само кога заспивам, инаку дива / првата рана ко ноќ бессона ја испив /

зборот беше крив / излечи ме од него и дојди / ќе биде доста да ти простам...“ / „Еден во друг / еден без друг / малку да сме / едно да сме / сè...“ („Мораме, Матеа: Време е“).

Во првите дела на Катица Кулавкова *eros* и *logos* (*vita lasciva* ve *vita contemplativa*) кои се основни карактеристики на светската постмодерна струја, се доминантни во еден дел песни, а во другите се забележуваат и други елементи. Овие елементи и гледиштата на Лакан се чувствуваат во песните на Назим Хикмет, а јасно се забележуваат во песните на Атила Илхан кои се гигантски поети на турската книжевност. Често пати Атила Илхан оваа состојба ја карактеризира како „невозможна љубов“.¹ Но, треба да се истакне дека поетот не ја достигнува оваа синтеза само учејќи јазици и следејќи ги книжевните струи, и во животот треба чекор по чекор да го стекнува ова искуство. Инаку на тие дела би им недостасувал некој аспект, би биле неразбирливи, а читателот бидејќи не може да ги види и почувствува одразите на вистинскиот живот, не може целосно да ги доживее. Катица Кулавкова ова во една песна вака го изразува: „...Поетот од стварноста прави / илузија. / Читателот илузијата ја доживува / како стварност. / Да живееш, значи да преминуваш / од една состојба во друга / помеѓу стварното / и нестварното...“ („Поетска илузија“).

Периодот во којшто Катица Кулавкова ги објавува своите први поетски книги е фаза во која паралелно интензивно ги истражува лириката и метафоричниот израз. Но, и ова не треба да се заборава, тој период е исполнет со позитивни или негативни искуства во нашиот живот. Затоа со присвоеното од постмодернизмот, со впиеното од лирските дела и со доживеаното во својот личен живот почна да исцртува неизбежен пат за себеси. Ова и интимната искреност на Катица Кулавкова во своите песни може да се согледа во следните стихови: „...треба да се опише / зашто ја има насекаде / и се употребува / како жив јазик, досадна градска музика / глодар, без престан / и гладна и жедна / на трпезите лиже и шмука / со уживање / нам ни ги остава коските...“ („Љубомора“) „...Да се откажеш од некого / да се откажеш значи / во крајна линија / да прикриваш дека / љубовта повеќе не е / апсолутна / не е тоа што била / дури ни минато / но, како да се одречеш од речта / – слободата, како да го споделиш неделивото / она што го осмислува животот / не самиот живот!“ („In Ultima Linea“)

Катица Кулавкова во многу песни ја опева моќта на јазикот и на зборот со кои можеме да градиме или да рушиме: „со зборови го градеме / со зборови го урнаваме / секој со тајна помалку / секој со мисла одвеќе / и надеж дека ќе се живее / и нешто кривко како оган / и нешто тажно како торзо / и ден во кој доцна е за враќање / и љубов за која време ни недостига. („Вавилон во нас или тревога“)

Во создавањето на новиот свет неопходната рамнотежата меѓу *Стварното* и *Симболичкото* ја воспоставува со зборови: „...кажи, каков премаз од стварноста бараш / кој збор ти недостасува / каква песна милуваш да чуеш / за да се огласиш тивко / исполнета / и речита / не празна?“ („Тихост“)

Во зрелата возраст поетесата од една ваква љубов се насочува кон љубовта кон детето, љубовта кон семејството, љубовта кон човекот, љубовта кон мајчиниот јазик, љубовта кон татковината, љубовта кон светот и во своите дела ги одразува местата, настаните, мислите и чувствата кои позитивно или негативно влијаат врз нашите животи: „Зар има совршена држава луѓе кај што има?“ („Жални и страшни

¹ На ова не треба да се чудиме бидејќи Атила Илхан ја истражуваше западната книжевност, посебно француската книжевност и ги познаваше темите и естетиката на новите струи. Но, и ова треба да се каже, поетите кои достигнале иста или слична естетика, меѓусебно многу брзо се препознаваат. На пример пред многу години Катица Кулавкова сакаше да избере неколку мои прелеви од Атила Илхан за *Diversity*. Се зачудив на нејзиниот избор бидејќи без да ја познава турската книжевност и турскиот јазик, ги избра најпознатите антологиски песни на поетот!

событија“) „...хаос и космос секаде и секогаш / отровен и неотровен свет двојници / свет условно отворен / на слобода пуштен / за да биде поблиску до смртта / најаве / одошто теориски.“ („1. Преобразби“) Таа во своите дела ги одразува и негативностите што ги носи интензивниот живот, посебно стравовите на луѓето, чувството на ништожност, самотијата, неговите недостатоци...

Во многу песни има траги од различни цивилизации, култури и имиња на географски простори и великани кои ним им припаѓаат. Поетесата развива дијалог со нив, со историјата, со стварноста и со светот. Некои песни се во вид на лирски писма. Таа во многу песни полемизира со општествените и со своите мисли, ги преиспитува, а како резултат на ова на крај се појавува неочекуван пресврт. Сонот, сликите во сонот, премините од сонот во стварноста и од стварноста во сонот се тема на многу песни на Катица Ќулавкова. Поетесата од мала возраст ги сака соновите, верува во нив и толкувајќи ги ја бара смислата на животот. За неа сонот е живот затоа што тие се сенка на стварноста, помагаат тоа што се наоѓа во потсвеста да оживее. Во песните и во снитата на поетесата како сè да е возможно. Во овие песни имагинацијата и стварноста, медитацијата и играта меѓусебно се комплетираат.

Често пати за да го пронајде своето место, за да го достигне чувството на припадност, се закрилува во верата, во светлината на татковината, во тишината на природата, пливајќи или гледајќи во морето го пронаоѓа својот внатрешен спокој: „Колку повеќе стареам / толку повеќе пишувам / за обичните нешта. За Бог.“ („Враќање на суштината“) „Она што не можам жива / ќе го направам мртва. / За мојот народ. („Аманет“) Во песните Ќулавкова се појавува со природата, со врвовите на планините, со зеленилото на ливадите и на дрвјата, со боите и мирисот на растенијата, со синилото на водите, со бесконечноста на небото, со светлината на сонцето, а со тоа дава спокој и на песната и на читателот: „Сонцето шетка / наоколу. Маглата / е во длабок сон. / Врвовите во магла. / Сонцето ползи / по подножјето. / Маглата колонизира. / Светлоста пробива / од време на време. („Madeira“) „Гребен. Сонцето / има – кај да изгрева / кај да заоѓа.“ („Изола“) „Отворено море / со поглед на / Божјиот прст.“ („Зазор“)

Во творбите на Катица Ќулавкова има контраст во различни нијанси, затоа не е сè црно, секогаш помеѓу песимизмот и оптимизмот, помеѓу лошотијата и добрината има вселенска рамнотежа. И во вистинскиот живот е така. Целта на поетиката на Катица Ќулавкова е синтеза на убавината и на добрината. Во песните на Катица Ќулавкова има постојана поврзаност помеѓу личните вредности, колективните вредности, општите човечки вредности и универзалните вредности. Затоа секој што припаѓа на кое и да било општество и култура, секој што придава важност на локалните и на универзалните вредности, секој што со отворени очи гледа на животот, може да се пронајде себеси во поезијата на Катица Ќулавкова со своите доживувања, набљудувања, мисли, снитата, вознемиреност, надежи и чувства.

4. Препевот на поезијата на Катица Ќулавкова на турски јазик

Катица Ќулавкова е позната писателка во турските литературни кругови. Таа на многу престижни книжевни собири се претставуваше со својата поезија и поетска проза и привлече големо внимание. Бидејќи се работеше за ограничен број преводи, многу писатели и професори изразија желба да се запозаат со поголем избор. Откако го забележав овој интерес, почнав да ги читам сите поетски книги на Ќулавкова, направив мал избор и ги преведов на турски јазик.

Во меѓувреме Мехмет Кансу кој е познат писател во Турска Република Северен Кипар, бил воодушевен од поетската проза на Кулавакова која ја читал на англиски јазик и без да знам, направил мал избор и ги превел на турски јазик. Кога го дознав ова, му предложив нашите преводи да ги споиме во една книга и да ги објавиме. И двајцата бевме среќни поради оваа соработка.

Книгата, иако беше готова, се објави дури по десет години во 2019 година благодарение на поетесата Ајтен Мутлу која нè препорача на издавачката куќа Usar во која главен уредник е писателот Осман Бозкурт. При подготвувањето на книгата за печатење уредникот Осман Бозкурт покажа голема флексибилност и ги зеде предвид и ставовите на преведувачите. На промоцијата (26.10.2019) на книгата под наслов „Çıplak Göz“ („Голо око“) во Истанбул на која беше присутна Катица Кулавакова презентери беа Ајтен Мутлу и Мехмет Кансу. И Кулавакова имаше свое обраќање на промоцијата. Ова е уште еден доказ дека пријателските контакти понекогаш постигнуваат многу повеќе од званичните билатерални протоколи.

Поезијата на Катица Кулавакова звучи мошне убаво и на турски јазик. Ова ќе го презентираме преку песната под наслов „Време за чуда“, а во превод „Mucizeler Zamani“.

ВРЕМЕ ЗА ЧУДА	MUCİZELER ZAMANI
Време е за пресврт – прво секој сам себеси да се преобрази потем сите заедно	Dönüşüm zamanıdır ilk önce herkes kendisini değiştirmeli sonra hepimiz birlikte
да бидеме нешто повеќе од безлична маса од покорна толпа.	şahsiyetsiz yığından söz dinleyen kitleden çok farklı olmalıyız
Време е за реско ехо на одрон а не за млаки бранувања.	Hafif dalgalanmamalıyız kayşanın güçlü yankılanma zamanıdır
Време е за бодрење а не за чемрење.	Üzülmemeliyiz yüreklendirme zamanıdır
Време е за гласни глаголења а не за нечујни шепотења.	Sessiz fısıldamamalıyız sesli eylemleme zamanıdır
Време е за дејствено делување а не за празно негодување.	Boşuna itiraz etmemeliyiz etkin faaliyete geçme zamanıdır
Време е да си ја оствариме визијата а не да си ја сотреме чатијата.	Çatımızı yok etmemeliyiz vizyonumuzu gerçekleştirme zamanıdır
Време да бидеме одново Слободни луѓе во слободна земја.	Hür ülkede yine Hür insan olma zamanıdır
Време е за пресврт - па макар бил чудо. Ништо помалку од чудо. Колку човечно, толку човечно.	Mucize olsa bile dönüşüm zamanıdır Mucizeden daha az olmasın İnsani kadar insanca olsun

5. Заклучок

Кога ќе ја прочитаме биографијата и библиографијата на Катица Ќулавкова, може да согледаме дека е еден од плодотворните поети на Република Северна Македонија. Ќулавкова со секоја своја нова поетска книга се трудеше да внесе новина во формата, содржината и изразот. Во нејзините песни се отсликуваат личните, колективните, општочовечките и универзалните вредности додека ги опева логосот, еросот, природата, сонот, имагинацијата, стварноста, медитацијата, духот и јазикот. Посебно внимание привлекуваат лириката, метафората и јазичните игри во нејзините песни. Синтезата на овие елементи поезијата на Ќулавкова ја направија примамлива и за пребирливите странски читатели. Ќулавкова беше активна и посветена во презентирањето на својата поезија во Македонија. Но, исто така вложи голем труд за препев на својата поезија на други јазици и нејзина презентација во странство.

Професионалниот живот ѝ помина како професор, поет, раскажувач, есеист и иницијатор за комуникација со различни култури преку книжевни активности. Како резултат на овој голем труд со своите книжевни активности и со својата поезија која не губи од вредноста, ќе биде пример и извор на инспирација за следните генерации.

Користена литература

- Ќулавкова, Катица. (1975). *Благовести*. Скопје: Мисла.
- Ќулавкова, Катица. (1978). *Акт*. Скопје: Македонска книга.
- Ќулавкова, Катица. (1981). *Нашиот согласник*. Скопје: Мисла.
- Ќулавкова Катица. (1984). *Нова пот*. Скопје: Мисла.
- Ќулавкова Катица. (1989). *Жедби: престапни песни*. Скопје: Мисла.
- Ќулавкова Катица. (1993). *Домино*. Куманово: Поткозјачки средби.
- Ќулавкова Катица. (2000). *Меѓусвет*. Скопје: Три.
- Ќулавкова Катица. (2003). *Слеп агол*. Скопје: Култура.
- Ќулавкова Катица. (2008). *Тенок мраз*. Скопје: Макавеј.
- Ќулавкова Катица. (2010). *Голо око*. Скопје: Поетика
- Ќулавкова Катица. (2013). *Кога ни гореше под нозете*. Скопје: Поетика.
- Ќулавкова Катица. (2019). *Мои страсти, мои страдања*. Скопје: Три.

